

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні Вченої ради
НПУ імені М.П. Драгоманова
« 24 » листопада 20 22 р.
Протокол № 5
Проректор з навчально-
методичної роботи
проф. Вершудуб Р. М.

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МИСТЕЦТВОМ

освітньо-професійної програми
Дошкільна освіта

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Шифр за навчальним планом ПП 2.07

Київ 2022

Розробник програми: **Ходунова В. Л.**, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти:

Цветкова Г.Г., доктор педагогічних наук, професор, завдувач кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Рейпольська О. Д., доктор педагогічних наук, доцент завідувач лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України.

Обговорено та рекомендовано до видання на засіданні Науково-методичної ради НПУ імені М.П. Драгоманова «22» листопада 2022 року, протокол № 4

Голова НМР _____

проф. Вернидуб Р.М.

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Методика ознайомлення дітей з мистецтвом» є нормативним документом НПУ імені М. П. Драгоманова, який розроблено кафедрою педагогіки і психології дошкільної освіти на основі освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, для студентів спеціальностей 2332 Вихователь закладу дошкільної освіти. Вивчення дисципліни має свою специфіку, оскільки її основним завданням є поєднання таких аспектів як основ теорії, історії образотворчого мистецтва, оволодіння методикою ознайомлення дітей з мистецтвом та формування високого рівня художньо-педагогічної підготовки майбутнього фахівця закладу дошкільної освіти.

Предмет вивчення навчальної дисципліни є художньо-педагогічна підготовка фахівців в галузі дошкільної освіти до використання різних видів мистецтва для різнобічного розвитку дітей дошкільного віку.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальний матеріал курсу спирається на базові положення загальної і дитячої психології про роль діяльності в розвитку особистості та психології творчості про специфіку дитячої художньої творчості та способи її активного розвитку; в процесі викладання актуалізуються між предметні зв'язки з дисциплінами «Естетика», «Історія і теорія світової і вітчизняної культури», «Основи народознавства», в яких розглядаються основні закономірності і художні особливості розвитку образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва в історії людської цивілізації, пізнавальні і виховні функції мистецтва в суспільстві; актуалізуються базові знання студентів з курсів загальна і дошкільна педагогіка.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методика ознайомлення дітей з мистецтвом» передбачає формування художньо-продуктивної компетентності майбутніх вихователів, що передбачає підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до здійснення художньо-естетичного виховання і різнобічного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва і художньо-творчої діяльності.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Методика ознайомлення дітей з мистецтвом» є

- формування знан. про вплив мистецтва на розвиток дитячої особистості;
- ознайомлення студентів з видами образотворчої, музичної та театралізованої діяльності дітей дошкільного віку;
 - засвоєння видів і жанрів мистецтва;
 - знайомство із змістом програмових завдань та календарно-тематичних планів з різних видів мистецтва у ЗДО;
 - активізація потреби у саморозвитку щодо власної компетентності в теорії та практиці мистецтва;
 - формування у студентів вміння методично грамотно застосовувати сучасні засоби та педагогічні технології формування художньо-практичної компетентності дітей в практиці роботи закладів дошкільної освіти.
 - залучення студентів до науково-дослідної роботи в галузі образотворчої діяльності дошкільників;
 - розвиток творчої особистості майбутнього вихователя

Основні результати навчання і компетентності, згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

	Програмні результати навчання	Компетентності
1.	ПР-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.	КЗ-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
2	ПР-04. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку.	КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3	ПР-06. Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами.	КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).
4.	ПР-15. Визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.	КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку
5.	ПР-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно-і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.	КС-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі).
6.	ПР-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.	КС-11. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку елементарних уявлень про різні види мистецтва і засоби художньої виразності (слово, звуки, фарби тощо) та досвіду самостійної творчої діяльності.

II. Орієнтовний тематичний план

№ п/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)				Кількість годин (заочна форма навчання)			
		Ауд.	Лек.	Прак	СРС	Ауд.	Лек.	Прак	СРС
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ									
1.1	Образотворче мистецтво як складова частина культури і людини		2	2	4				8
1.2.	Види, форми і жанри мистецтва. Художньо-стильові напрямки		4	4	8		2	4	8
1.3.	Твір мистецтва - основна ланка художньої культури. Естетичне сприймання й мистецтвознавчий аналіз.		2	2	4			2	10
	Модульний контроль	2							
Разом за змістовим модулем 1		16	8	8	16	8	2	6	26
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МИСТЕЦТВОМ									
2.1.	Образотворчість і художньо-естетичний розвиток особистості в дошкільному дитинстві			2	2				10
2.2.	Види образотворчої діяльності як джерело ознайомлення дітей з мистецтвом		4	2	10			2	10
2.3.	Методи та форми педагогічного супроводження ознайомлення дітей з мистецтвом	2	2	2	6		2		10
2.4.	Творча діяльність дітей і педагогічні умови її активізації в різних видах мистецтва		2	2	6			2	10
2.5.	Педагогічна підтримка художньо обдарованих дітей			2	6				10
2.6.	Вихователь як супроводжувач ознайомлення дітей з мистецтвом. Інноваційна діяльність вихователя			2	6			2	10
	Модульний контроль	2							
Разом за змістовим модулем 2		20	8	12	30	8	2	6	60

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА І ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОБРАЗОТВОРЧИМ МИСТЕЦТВОМ										
3.1.	Естетичне сприймання творів образотворчого мистецтва дітьми старшого дошкільного віку		2	4	8		2		10	
3.2.	Малювання як провідний вид ознайомлення дітей з мистецтвом		6	4	8		2		10	
3.3.	Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного вік у процесі занять з ліплення, декоративної та конструктивно-модельовальної діяльності		4	4	8			2	10	
	Модульний контроль		2							
Разом за змістовим модулем 3			24	12	12	24		4	2	30
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4 ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА УМОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МИСТЕЦТВОМ										
4.1.	Методика і педагогічні технології організації театральної діяльності.		2	2	8		2		10	
4.2.	Театральний освітній простір - необхідна передумова формування творчої дитини		2	2	8			2	10	
	Модульний контроль		2							
Разом за змістовим модулем 4			66	4	4	16		2	4	20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ										
5.1.	Методика і педагогічні технології організації музичної діяльності.		4	2	8		2		10	
5.2.	Види та форми організації музичної діяльності дітей дошкільного віку		2	2	10			2	10	
	Модульний контроль		2							
Разом за змістовим модулем 5			10	6	4	16		2	2	20
Разом за змістовими модулями			74	34	34	106	30	12	18	156

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 *ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МИСТЕЦТВОМ*

Тема 1.1. Образотворче мистецтво як складова частина культури

Мистецтво як форма суспільної свідомості. Візуальність і статичність – провідні риси образотворчого мистецтва, функції мистецтва в суспільстві. Мистецтво як форма суспільної свідомості. Художній образ. Художній метод. Історичний характер мистецтва.

Тема 1.2. Види, форми і жанри мистецтва. Художньо-стильові напрямки

Живопис як вид образотворчого мистецтва. Мистецтво графіки; засоби виразності графіки; види графіки. Мистецтво скульптури. Мистецтво архітектури, типи архітектури. Специфіка мови народного й декоративно-прикладного мистецтва, її заляжність від національних уподобань.

Тема 1.3. Твір мистецтва - основна ланка художньої культури. Естетичне сприймання й мистецтвознавчий аналіз

Художній твір як продукт творчості, що втілює в чуттєво матеріальній формі духовно змістовний задум художника. Естетична й художня цінність твору. Ідейно художній зміст і форма твору. Естетичне сприймання й мистецтвознавчий аналіз художнього твору

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. *ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МИСТЕЦТВОМ*

Тема 2.1. Види образотворчої діяльності як джерело ознайомлення дітей з мистецтвом

Види малювання за характером відтворення дійсності: предметне, сюжетне та декоративне малювання. Види ліплення та аплікації. Матеріали та обладнання занять.

Тема 2.2. Методи та форми педагогічного супроводження ознайомлення дітей з мистецтвом

Заняття - основна форма навчання дітей образотворчої діяльності. Типи, види, структура і тривалість занять. Особливості занять з мистецтва в групах дітей із віковим складом. Самостійна образотворча діяльність (СОД). Методи і прийоми педагогічного супроводження знайомства дітей з мистецтвом, їх види та характеристика. Інтеграція методів і прийомів для реалізації педагогічної мети в різних технологіях освітнього процесу при ознайомленні дітей з мистецтвом..

Тема 2.3. Творча діяльність дітей і педагогічні умови її активізації в різних видах мистецтва

Природа і типологічні особливості дитячої творчості. Об'єктивні і суб'єктивні умови активізації творчості дітей. Роль цілеспрямованого навчання у формуванні готовності дітей до творчої діяльності. Методика підготовки дітей до розв'язання творчих завдань на різних етапах їх залучення до творчої діяльності. Форми і методи стимулювання результатів творчої діяльності дітей. Критерії оцінювання дитячих творчих робіт.

Тема 2.4. Педагогічна підтримка художньо обдарованих дітей

Концепція естетичної обдарованості. Ознаки і сфери виявів художньо-естетичної обдарованості. Творчість як феномен обдарованості дитини

Тема 2.5. Вихователь як організатор, супроводжувач і співучасник ознайомлення дітей з мистецтвом. Інноваційна діяльність вихователя

Альтернативні підходи до планування ознайомлення дітей з мистецтвом. Перспективність і наступність в організації ознайомлення дітей з мистецтвом в дошкільному навчальному закладі та школі. Інноваційно-пошукова робота педагогів у галузі ознайомлення дітей з мистецтвом.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА І ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОБРАЗОТВОРЧИМ МИСТЕЦТВОМ

Тема 3.1. Естетичне сприймання творів образотворчого мистецтва дітьми старшого дошкільного віку

Художній твір як продукт творчості, що втілює в чуттєво матеріальній формі духовно змістовний задум художника. Естетична й художня цінність твору. Ідейно художній зміст Естетичне сприймання й мистецтвознавчий аналіз художнього твору дітьми старшого дошкільного віку.

Тема 3.2. Малювання як провідний вид ознайомлення дітей з мистецтвом і форма твору.

Види малювання за характером відтворення дійсності: предметне, сюжетне та декоративне малювання. Види малювання за характером виконання образотворчих завдань: з натури, з пам'яті, за уявленням. Матеріали та обладнання занять з малювання.

Тема 3.3. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку у процесі занять з ліплення, декоративної та конструктивно-моделювальної діяльності

Види ліплення за характером пізнання та відтворення дійсності: предметне, сюжетне; монохромне і поліхромне. Види ліплення за характером виконання образотворчих завдань: з натури, з пам'яті, за уявленням. Матеріали та обладнання занять з ліплення. Види аплікації за характером пізнання і відтворення дійсності: предметна, сюжетна, декоративна; монохромна (силуетна), поліхромна (складова). Види аплікації за характером виконання образотворчого завдання: з натури, з пам'яті, за уявленням. Матеріали та обладнання за заняття з аплікації. Зв'язок аплікації з малюванням та ліпленням. Види конструктивно-моделювальної діяльності, характеристика.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА УМОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З МИСТЕЦТВОМ

Тема 4.1. Методика і педагогічні технології організації театральної діяльності

Організація театралізованої діяльності в різних вікових групах. Акторські здібності дітей дошкільного віку. Керівництво театралізованою діяльністю. Організація і проведення театральних вистав у закладі дошкільної освіти. Драматизація та інсценування художніх творів. Ознайомлення дітей з театром як культурною установою. Таємниці театральних професій. Правила поведінки в театрі. Планування театралізованої діяльності в роботі вихователів.

Тема 4.2. Театрально освітній простір - необхідна передумова формування творчої

Модель організації тетаралізованої діяльності в ЗДО. Наповнення театрального осередку в групах ЗДО. Ігрові атрибути. Використання медіатехнологій. Коректне впровадження інформаційних технологій в процесі організації театрально ігрової діяльності дітей

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 5.1. Методика і педагогічні технології організації музичної діяльності

Музика як вид мистецтва та її роль у вихованні дітей. Функції музики. Характеристика музики як виду мистецтва. Сутність та завдання музичного виховання дітей дошкільного віку. Музична культура дітей як специфічна субкультура певної соціальної групи (діти дошкільного віку). Завдання музичного виховання. Принципи, методи та засоби музичного виховання дітей. Інноваційні технології в галузі дошкільної музичної освіти

Тема 5.2. Види та форми організації музичної діяльності дітей дошкільно віку

Сприймання музики як особливий вид музичної діяльності та основа слухання музики. Види співацької діяльності. Музична ритміка, її загальна характеристика та значення для розвитку дитини. Гра на музичних інструментах як вид діяльності в ЗДО.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Форми і методи поточного контролю

Контроль за роботою студентів здійснюється шляхом поточної перевірки знань (усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування, письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування).

Форми і методи підсумкового контролю

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

– *Система Moodle* - це платформа, на якій розміщені навчальні матеріали, реалізовується спілкування “студент-студент”, “студент-викладач”, контролюються знання студентів, але й здійснювати управління освітнім процесом.

– *GOOGLE Meet* – проведення дистанційних конференцій, лекційних, семінарських та лабораторних занять, інших форм навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій і інших можливостей; Всесвітньої павутини.

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Екзамен – 40 балів

Поточна успішність – 60 балів

VI. Інформаційні джерела для вивчення курсу Основні

1. Архітектура : корот. слов.-довід. / А. П. Мардер, Ю. М. Євреїнов, О. А. Пламеницька та ін.; за заг. ред. А. П. Мардера. Київ: Будівельник, 2018. 335 с.: іл.
2. Абрамович С. Короткий культурологічний словник. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2005. 64 с.
3. Анучина Л. В. Основи художньої культури : навч. посіб. для студ. гуманіт. ф-тів вищ. навч. закл. Харків: Основа, 2012. 320 с.
4. Бокань В. Культурологія : навч. посіб. Київ, 2002.
5. Греченко В., Чорний І. Історія світової та української культури. Київ, 2001.
6. Герчанівська П.Е. Культурологія: навч. посіб. Київ: ун-т «Україна», 2005. 260 с.
7. Греченко В.А. Історія світової та української культури: навч. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2010. 480 с.
8. Закович М.М., Зязюн І.А. Українська та зарубіжна культура. Київ, 2005.
9. Історія світової культури: навч. посібник. Київ, 2000.
10. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Київ, 2000.
11. Касіян В. Мистецтво графіки Київ: „Образотворче мистецтво”, 1960. 45 с.
12. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої граматики: навч. посіб. Київ.: „Вища школа”, 2002. 190 с.
13. Клапчук С.М. Історія української та зарубіжної культури: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2004. 364 с.
14. Кардашов В. М. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавн. дім “Слово”, 2007. 296 с.
15. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 200 с.
16. Красовська О. О. Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво». Львів: Новий світ /2020. 154 с.
17. Котляр В.П. Основи художнього виховання дітей .Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. 223с.
18. Красовська О. О. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій: монографія. Рівне: Видавець О. Зень. 2017. 480 с.

19. Красовська О. О. Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво».. Львів: Новий світ – 2000. 2020. 154 с.
20. Красовська, О. О. Художньо-педагогічні знання у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2014.
21. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Ранній вік: посіб. Базовий компонент дошкільної освіти до всіх чинних програм. Нова редакція. Харків: «Ранок», 2021. 160 с.
22. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Молодший дошкільний вік: посіб. Нова редакція. Харків: «Ранок», 2021. 160 с.
23. Кривоніс М.Л. Образотворча діяльність. Середній вік: посіб. Нова редакція. Харків: «Ранок», 2021. 160 с.
24. Ланіна І.В. Образотворче мистецтво для малят. (2-3 роки.). Харків: Вид-во «Ранок», 2013. 96 с.
25. Ланіна І.В. Образотворче мистецтво для малят. 3-4 роки: метод. посіб. ТОВ Вид-во «Ранок», 2014. 96 с.
26. Мерсіянова Г.М., Трикоз С.В. Образотворча діяльність у дошкільних закладах молодша група: посіб. Київ: «Літера ЛТД», 2011. 48 с.
27. Мерсіянова Г.М., Трикоз С.В. Образотворча діяльність у дошкільних закладах, середня група Іч. Київ: «Літера ЛТД», 2011. 48 с.
28. Мерсіянова Г.М., Трикоз С.В. Образотворча діяльність у дошкільних закладах, старша група : посіб. Київ: «Літера ЛТД», 2011. 48 с.
29. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
30. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підруч. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
31. Трач С.К. Образотворче мистецтво: Альбом-посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2003. 64 с.
32. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів. Харків : Ранок, 2006. 256 с.
33. Меднікова Г.С. Українська та зарубіжна культура ХХ століття. навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 216 с.
34. Сморг Л.О. Естетика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005.
35. Франсуаза Барб-Галль. Як розмовляти з дітьми про мистецтво. Львів : Вид-во Старого Лева, 2014. 192 с.
36. Ходж А. Н. Історія мистецтва. Живопис від Джотто до наших днів. Харків : Фактор, 2012. 208 с.
37. Художня культура України: навч. посіб Київ: Вища школа, 2020. 239 с.
38. Чен Н.В. Художньо-естетичний розвиток старших дошкільників. Образотворча діяльність: посібник вихователя. Харків: «Основа», 2012. 96 с.

Допоміжні

1. Художньо-естетична діяльність. Середня група. Тернопіль: навч. книга. Богдан, 2009. 104 с. 26.
2. Художньо-естетична діяльність. Старша група: Методичне забезпечення Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Тернопіль: навч. книга. Богдан, 2012. 128 с.
3. Шост Н. Б. Художньо-естетична діяльність: аплікація, ліплення: старша група (6-й рік життя): альб.-посіб. Тернопіль: Богдан, 2011. 55 с.

4. Шульга Л.М. Барвіста радість (Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Видання третє, виправлене й доповнене): Методичний посібник. Запоріжжя:ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2017. 336 с
5. Яковлева Н. В. Малювання: конспекти занять для дітей 5–6 років. Харків: Ранок, 2009. 72 с.
6. Кириченко М. А. Основи образотворчої граматики. Київ : Вища шк., 2002. 190 с.
7. Мізіна Л. Б. Естетична інтерпретація історії мистецтва: сучасне бачення. Луганськ: СНУ, 2006. 199с.
8. Оніщенко О. І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання. Київ, 2001.
9. Стефанишин Л. Практикум “Основи кольорознавства”.Івано-Франківськ, 2006. 54 с.
10. Сенін В. Школа малювання олівцем. Натюрморт, пейзаж, портрет. Харьков : Книжний Клуб “Клуб Сімейного Досуга”, 2015. 112 с. : ил.
11. Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичні переживання. Київ.: "Юніверс", 2001. 366 с.
12. Щербина В. Г. Практична композиція: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012.180 с.

Інформаційні ресурси

1. Віртуальні бібліотеки, е-каталоги та довідники е-ресурсів. - http://intellect-invest.org.ua/educ_resources_virtual_libraries/.
2. Державні бібліотеки України та інших країн. - http://intellect-invest.org.ua/educ_resources_state_libraries/.
3. Електронні журнали:
3. Методична скарбничка вихователя:https://shop.m CFR.ua/catalog/osvita/msv/?utm_source=pedrada.com.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=about
4. Організаційно-розпорядча документація дошкільного навчального закладу. URL : https://shop.m CFR.ua/catalog/osvita/organizatsiyno-rozporjadcha-dokumentatsiya-dnz/#desc?utm_medium=refer&utm_source=pedrada.com.ua/&utm_campaign=about
5. Матеріали міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/ua>)

Освітні ресурси:

1. Освітній портал "Освіта.УА". <http://osvita.ua/>
2. Педрада. Портал освітян України. <https://www.pedrada.com.ua/>
3. Освітній портал " Педагогічна преса". <https://pedpresa.ua/>
4. Портал громадських експертів "Освітня політика". <http://education-ua.org/ua/>
5. Гіпермаркет знань. <http://school.xvatit.com/>Класна Оцінка - безкоштовна інформаційна система для шкіл, дитячих садків та інших організацій <https://klasnaocinka.com.ua/>
6. «Освітній портал» - все про освіту України. <http://www.osvita.org.ua/>
7. Українська педагогіка – сайт про новини в освіті в Україні та за кордоном. <http://ukped.com/> Портал сучасних